

mant deux récits, relatifs à l'abolition du coutume inumaine de mettre à mort les vieillards pour prouver leur sagesse.

Parmi les croyances de magie, il a noté celle de «doudoula» (περπερούνας) par laquelle on invoque la pluie, pendant les périodes de sécheresse.

Les croyances relatives à la naissance, le mariage et la mort correspondent à celles de la plus part des régions du pays. On croit également ici que la troisième nuit de la naissance de l'enfant viennent les Moiras (les Fées) pour fixer son destin. Pour apaiser les Moiras, les parents dressent cette nuit une table pleine des mets. Enfin, on croit que les âmes après la mort sont conduites par l'Archange Michel, au milieu du ciel où ils sont jugées.

Ζ'.

ΜΟΥΣΙΚΗ ΚΑΙ ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΗ ΑΠΟΣΤΟΛΗ ΕΙΣ ΚΕΦΑΛΛΗΝΙΑΝ

(16-28 ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ 1967)

ΥΠΟ ΣΤΑΥΡΟΥ ΚΑΡΑΚΑΣΗ

Κατὰ τὴν λαογραφικὴν, ἰδίᾳ μουσικὴν, ἔρευναν ταύτην εἰς Κεφαλληνίαν, συμφώνως πρὸς τὴν ὑπ' ἀριθμ. 56427/26.7.67 ἐντολὴν τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, εἰργάσθη, πλὴν τῆς πόλεως, πρωτευούσης τῆς νήσου, Ἀργοστολίου καὶ εἰς τὰ χωρία: Διλιναῖα, Βαλαμαῖα, Φραγκαῖα, Διγαλέτο, Χαράκτι καὶ Τσακαρσιάνο, ἔνθα ἐξετέλεσα 98 ἠχογραφήσεις δημοδῶν ᾠσμάτων καὶ χορῶν (ἀρ. εἰσ. μουσ. 14729-14825), πρὸς δὲ καὶ 9 ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς ἐκ τῆς χορωδίας Ἱεροψαλτῶν Κεφαλληνίας. Κατέγραψα ἔτι καθ' ὑπαγόρευσιν ὑπὸ διαφόρων πληροφορητῶν κείμενα 17 δημοτικῶν τραγουδιῶν, πρὸς δὲ καὶ ἄλλην λαογραφικὴν ὕλην, ἀναφερομένην εἰς τὸν ἀγροτικὸν βίον, ἔθιμα τοῦ γάμου, τῆς τελευτῆς, τῆς λαϊκῆς λατρείας κλπ., ἔξορκισμούς, δεισιδαίμονας συνηθείας κ. ἄ.

Ἡ ὕλη αὕτη κατετέθη εἰς τὸ Κέντρον ὑπ' ἀρ. εἰσαγ. χειρ. 3191/67, σύγκειται δὲ ἐξ 160 σελ. σχ. 8ου μεγάλου.

Ὡς διεπίστωσα καὶ εἰς τὴν Ζάκυνθον¹, ὁμοίως καὶ εἰς Κεφαλληνίαν τραγουδεῖται ἡ ἔντεχνος, γνωστὴ ὡς ἑπτανησιακὴ μουσικὴ ἢ καντάδες, μόνον εἰς τὴν

¹ Μουσικὴ ἀποστολὴ εἰς Ζάκυνθον. Ἐπ. Κ. Λαογρ. ΙΗ'/ΙΘ' (1965/66), σ. 261-270.

πρωτεύουσαν και τούς πέριξ συνοικισμούς, ἐνῶ εἰς τὰ ὄρεινά και ἀπομεμονωμένα χωρία, κατὰ τὰς κοινωνικὰς και θρησκευτικὰς ἐκδηλώσεις (γάμους, πανηγύρεις, κηδείας κλπ.) ἄδονται δημοτικὰ τραγούδια, ἐκ τῶν ὁποίων πολλὰ εἶναι πανελληνίως, προσηρμοσμένα εἰς τὸ μουσικὸν ὕφος τῆς νήσου.

Τὰ κάλαντα Χριστουγέννων, Πρωτοχρονιάς, Φώτων και τοῦ Λαζάρου, εἶναι λίαν διαδεδομένα και εἰς μὲν τὴν πρωτεύουσαν, τὸ Ἀργοστόλιον, ἐκτελοῦνται εἰς τετραφωνίαν, συνοδεῖα μουσικῶν ὀργάνων, εἰς δὲ τὴν ἐνδοχώραν μονοφωνικῶς. Τοὺς νεκροὺς μοιρολογοῦν ἐνταῦθα ὡς και εἰς τὴν λοιπὴν Ἑλλάδα.

Εἰκ. 1. Ὅργανοπαίζεται εἰς τὸ χωρίον Δειλινάτα.

Ἐκ τῶν καντάδων ἐνδιαφέρον παρουσιάζουν «οἱ ἀριέτες», λαϊκὰ δίστιχα εἰς τριφωνίαν ἢ τετραφωνίαν, ὡς οἱ «ἀρέκιες» τῆς Ζακύνθου και τὰ κάλαντα, τὰ ὁποῖα ἠχογράφησα ἀπὸ μέλη τῆς χορωδίας Ἀργοστολίου, μὲ συνοδεῖαν παιδικῆς μανδολινάτας ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ Νίκου Παναγιωτάτου¹ και ἀπὸ τὴν χορωδίαν «Ὁ Σπύρος Ποταμιάνος» ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ Ἰωάνν. Ἀρβανιτάκη².

Τὰ τραγούδια τοῦ Λαζάρου, τοῦ Ἀγίου Γεωργίου, καθὼς και τὰ σχετικὰ μὲ τὰ Ἅγια πάθη τοῦ Χριστοῦ, συνηθίζονται εἰς ὅλα τὰ χωρία εἰς τὰ ὁποῖα εἰργάσθην, ὁμοιάζουν δὲ πρὸς τὰ τῆς λοιπῆς Ἑλλάδος.

¹ Ἀρ. εἰσ. μουσ. 14731 - 14732 - 14733.

² Ἀρ. εἰσ. μουσ. 14760 - 14761 - 14762.

Κατὰ πληροφορίας τῆς Σοφίας Εὐ. Παπαδάτου, ἑτῶν 80, ἀπὸ τὸ Διγαλέτο¹ «ὅταν πέθαινε κανεῖς, οἱ γυναῖκες πιάνανε τὰ χέρια σταυρωτὰ κ' ἐμοιρολογούσανε, λέγοντας διάφορα τραγούδια σὲ ὕφος μοιρολογιῶν. Τὰ ἴδια τραγούδια, σὲ ἄλλες περιπτώσεις, τὰ λέγανε ὡς χορευτικὰ μὲ ἄλλο σκοπὸ». Οὕτως ἡ πληροφορητρία ἐτραγούδησε τὴν παραλογὴν τῆς Εὐδοκιάς (τοῦ νεκροῦ ἀδελφοῦ) πρῶτον ὡς χορευτικὸν καὶ δεύτερον ὡς μοιρολόγι. (Βλ. ἄσματα ὑπ' ἄρ. 2-3).

Χαρακτηριστικὸν στοιχεῖον τῆς δημοτικῆς μουσικῆς τῆς Κεφαλληνίας ἀποτελοῦν τὰ τσακίσματα, τὰ ὁποῖα παρεμβάλλουν οἱ τραγουδισταὶ μεταξὺ τῶν στίχων καὶ τὰ ὁποῖα φθάνουν εἰς ἕν ὀκτάστιχον καὶ πλέον, ὅπως π. χ. εἰς τὸ ἄσμα «τὸ μάθατε τί γίνηκε»².

*Ἐμάθατε τί γίνηκε, στή Πάτρα τί συνέβη ;
 μὰ τὸν οὐρανὸ
 στήν Πάτρα τί συνέβη, μὰ τὴν θάλασσα
 μὰ τὸν σταυρὸ πὸν κάνουμε
 γιὰ σὲ σοῦ λέω χάνουμαι
 μὰ τὴν σταυροπροσκύνηση
 ἐσὺ ἴσαι ἢ παρακίνηση
 πὸν ντύθηκε μὰ μελαχρινὴ μὲ ἀντρικὰ μαλλάρια,
 μὰ τὴν θάλασσα,
 μὰ τὸν σταυρό, μὰ τὸν Χριστό,
 σὲ παίρνω δὲν σ' ἀπαρατῶ
 μὰ τὴν σταυροπροσκύνηση
 ν- ἐσὺ ἴσαι ἢ παρακίνησις
 μὰ τὸν σταυρὸ πὸν κάνουμε
 γιὰ σένα ἐγὼ χάνουμαι κλπ.*

Τὸ πόσον βαθέως εἶναι ριζωμένη ἡ παράδοσις εἰς τὴν μνήμην τοῦ λαοῦ, ἐμφαίνεται ἀπὸ τὸ ἀκόλουθον περιστατικόν : Εἰς τὸ ὄρεινόν χωρίον Χαράκι μοῦ ὑπέδειξαν τὴν Ἀφροδίτην Γερολυμάτου, ἑτῶν 90, γνωστὴν μὲ τὸ παρωνύμιον «ἡ Κρητικιά», ὡς γνωρίζουσαν πολλὰ τραγούδια. Πραγματικῶς ἡ Α. Γερολυμάτου, παρὰ τὴν προχωρημένην ἡλικίαν της, ἐτραγούδησε 10 τραγούδια, τὰ ὁποῖα ἠχογράφησα, καὶ μοῦ ὑπηγόρευσε τὰ κείμενα ἄλλων 8 πολυστίχων τραγουδιῶν. Χαρακτηριστικὸν συντηρητικότητος εἶναι ὅτι αὕτη, ἂν καὶ κάτοικος Χαράκιου πλέον τῶν 60 ἑτῶν, ὅμως ὅλα τὰ τραγούδια πὸν γνωρίζει προέρχονται ἀπὸ

¹ Βλ. χφ., σ. 64.

² Ἄρ. εἰς. μουσ. 14808, σελ. 76. (Τραγ. : Α. Λυμπεράτος, Β. Παυλάτος· βιολί : Π. Παυλάτος).

τόν τόπον, όπου ἐγεννήθη, τὸ χωρίον Γερακάρι (Ρεθύμνης Κρήτης), ὅπου τὰ εἶχε μάθει ἀπὸ τὴν γιαγιά της καὶ τὴν μητέρα της. Ἀναφέρομεν μερικὰ ἀπὸ τὰ πλέον ἐνδιαφέροντα Κρητικὰ ᾄσματα:

- α) Ἐκλέψανε οἱ Σφακιανοὶ δυὸ Γεργιανὲς κοπέλλες,
τὴν μιὰ τὴ ἴεγανε Ντουντοῦ, τὴν ἄλλη Ζαριφάκη κλπ.¹
- β) Ἐπῆραν τὸν παπᾶ Βορριᾶ τὶς τρεῖς του θυγατέρες,
τὴν μιὰ τὴν πῆρε ὁ Βελῆς, τὴν ἄλλη ὁ Βεζιρῆς,
τὴν τρίτη τὴν καλύτερη ὁ βασιλιάς τὴν πῆρε.²
- γ) Ἐνας παπᾶς Ἐπισκοπιανὸς ἔβγαλ' ἕνα τσαρκάρι,
νὰ πιάσουν τὸν Ἀρίφ Ἀγᾶ τ' ὄμοργο παλληκᾶρι.³

Ἐπίσης ἡ ἴδια ὑπηγόρευσε καὶ κατέγραψε Κρητικὰς παραλλαγὰς ἀκριτικῶν, παραλογῶν καὶ λατρευτικῶν ᾄσμάτων.

Ἐκ τῶν ἠχογραφηθέντων ᾄσμάτων ἐν Κεφαλληνίᾳ δημοσιεύομεν κατωτέρω ἑπτὰ, τὰ ἐξῆς:

1) Τὸ ἀκριτικὸν ᾄσμα «Τὸ κάστρο τῆς Συριᾶς»,⁴ πανελληνίως γνωστόν. Ἡ παραλλαγή αὐτὴ ἔχει ἀπλὴν μελωδικὴν γραμμὴν, ἡ ὁποία καλύπτει εἰς 8 μέτρα τῶν 6/8 δύο στίχους δεκατρισυλλάβους ἄνευ τσακισμάτων ἢ γυρισμάτων. Ἡ τονικὴ ἀπὸ τὸ sol² μετετέθη εἰς τὸ la.

Ὁ τρόπος ἀνήκει εἰς τὸ γέ (gé lá) ἀντίστοιχον τοῦ Α' ἤχου τῆς Βυζαντινῆς ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς.

♩ | ♪ ♪ - ♩. ∞ 72

Σ' οὐ - - λα τὰ κά-στρο 'πῆ - - α - - κι οὐ - -
-λα τὰ γύ-ρι - - σα - - σάν τῆς Συ-ριᾶς τὸ
κά - - στρο - - κά - στρο δέν - - ἡ - - ρη - - κα.

Τον.

¹ Ἀρ. εἰσ. μουσ. 14773, χφ., σ. 39.

² Ἀρ. εἰσ. μουσ. 14780, χφ., σ. 46.

³ Ἀρ. εἰσ. μουσ. 14784, χφ., σ. 47.

⁴ Βλ. Χφ. ἀρ. 3191, σ. 59, μουσ. εἰσ. 14791. (Τραγ. ὁ Διονύσιος Παυλάτος, ἐτῶν 90, ἀπὸ τὸ Τσακαρσιάνος, 1967.)

Σ' οὔλα τὰ κάστρα πῆγα κι οὔλα τὰ γύρισα,
σὰν τῆς Συριᾶς τὸ κάστρο, κάστρο δὲν ἤϊρηκα·
οἱ πόρτες ἀτσαλένιες καὶ τὰ κλειδιά χρυσά
(τοῦ) γύρου, γύρου πύργος, ὄλο σίδερα.

- 5 Τοῦρκοι τὸ πολεμοῦσαν χρόνους δώδεκα
κι ἄλλους δεκατεσσάρους τὰ Τουρκόπουλα.
Ἔνα σκυλί, σκυλάκι, Τούρκου, παπᾶ παιδί.
— Σὰν τί τὸ χάρισμαῖ μου τὸ κάστρο νὰ παρτῆ;
— Μὰ σὰν τὸ κάστρο πάρης, χίλιὰ ἔναι ἡ ρόγα σου

- 10 κ' ἡ κόρη πού ἔναι μέσα, γιὰ γυναῖκα σου.
Βάνει μαξιλαράκι, τὸ βάνει γιὰ κοιλιὰ,
τοῦ παίρνει καὶ δυὸ λεμόνια στὸ στῆθος γιὰ βυζιά.
Τὸν πύργο, πύργο, πάει καὶ λιανοκλαίοντας:
— Ἀνοίξετέ μου νὰ ἔμπω τῆς ἐλεεινῆς,

- 15 πού ἔμαι γκαστρομένη νὰ κάνω τὸ παιδί.
Κι ἴσα ν' ἀνοίξ' ἡ πόρτα χίλιοι ἐμπήκανε
κι ἴσα νὰ καλανοίξη τὸ κάστρο πήρανε.

2-3) Ἡ Σοφία Εὐ. Παπαδάτου ἐτραγούδησε τὴν παραλογὴν τοῦ «Νε-
κροῦ ἀδελφοῦ», πρῶτον ὡς μοιρολόγι καὶ ἔπειτα εἰς ρυθμὸν χορευτικόν.

Ἡ 1η παραλλαγή¹, ὡς μοιρολόγι, εἶναι ρυθμοειδὴς καὶ εἰς τὸν τρόπον
τοῦ do (do = ré), ἀντίστοιχον τοῦ πλαγίου Δου ἤχου τῆς Ἐκκλησιαστικῆς μου-
σικῆς. Ἡ ἔκτασις τῆς μελωδίας εἶναι μία 6η.

¹ (Κ. Α. χφ. 3191, σ. 62. Ἄρ. εἰσ. μουσ. 14794 (ταιν. 1100 Α₁). (Τραγ. : Σοφία Παπαδάτου (ἑτῶν 80). Διγαλέτον, 1967).

προ - ξε - νη - τά - δες ἤρ - θα - νε τὴν Εὐ - δο - κιά
νά πά - ρουν

Κι ὁ Κων - στα - ντίης τὴν ἤ - θε - λε σ' ἄ - λαρ - γι -
- νά στά ξε - - να.

Ἐπ' ἄκρη σ' ἄκρη τ' οὐρανοῦ κι ἀπ' ἄκρη σ' ἄκρη κόσμου
προξενητάδες ἤρθανε τὴν Εὐδοκία νὰ πάρουν.

Τὰ ἄγνια ἄεργα δὲν θέλανε, ἡ μάνα κι ὁ πατέρας,
κι ὁ Κωνσταντῆς τὴν ἤθελε στ' ἀλαργινά, στὰ ξένα.

5 — Μάνα μ', νὰ τὴν παντρέψουμε τὴν Εὐδοκία στὰ ξένα
στὰ πέλαγα πὸν περβατῶ νὰ ἔχω κ' ἐγὼ ἀποκούμπιο.

— Μ' ἂν ἀρρωστήσω, Κώστα μου, καὶ ποιὸς θὰ μὸς τὴν φέρῃ;

— Μ' ἂν ἀρρωστήσης, μάνα μου, ἐγὼ θὰ σοῦ τὴν φέρω.

Ἡ δευτέρα παραλλαγή¹ εἰς τὸν τρόπον τοῦ γέ καλύπτει ἓνα δεκαπεντασύλλαβον στίχον εἰς 7 μέτρα τῶν 4/8, ἕκαστον τῶν ὁποίων μετρεῖται εἰς δύο κινήσεις.

Ἡ τονική τοῦ γέ μετετέθη εἰς τὴν φυσικὴν θέσιν της.

Ἐπ' ἄ - κρη σ' ἄ - κρη τ' οὐ - ρα - νοῦ —
κι ἀπ' ἄ - κρη σ' ἄ - κρη κό - σμου —

¹ Ἄρ. μουσ. εἰσ. 14795 (χφ. σ. 62).

Ἐπ' ἄκρη σ' ἄκρη τ' οὐρανοῦ κι ἀπ' ἄκρη σ' ἄκρη κόσμου
προξενητάδες ἔστειλε τὴν Εὐδοκιά νά πάρη.

Ἐννιά ἀδέρφια δὲν ἐθέλανε, ἡ μάνα κι ὁ πατέρας,
κι ὁ Κωνσταντῆς τὴν ἤθελε στ' ἀλαργινὰ στα ξένα.

5 — Μάνα, νά τὴν παντρέφουνε στ' ἀλαργινά, στα ξένα.
στα ξένα, ὅπου περβατῶ, νά ἔχω κ' ἐγὼ ἀποκούμι.

— Μ' ἂν ἀρρωστήσω, Κώστα μου, ποιός θὰ νά μοῦ τὴν φέρη;

— Ἄν ἀρρωστήσης, μάνα μου, ἐγὼ θὰ σοῦ τὴν φέρω,
τὸ καλοκαίρι δυὸ βολές καὶ τὸν χειμῶνα μία¹.

4-5) Τὸ ᾄσμα «ἀμάραντος» ἐτραγουδήσεν ὁ Διον. Παυλάτος, 90 ἐτῶν ἀπὸ τὸ Τσακαρισάτο², εἰς ρυθμὸν 6/4, ὅπως εἶναι γνωστὸς ἐν Πελοποννήσῳ, εἰς τὸν τοῦ τσαμίκου χοροῦ. Τὴν 2^{αν} παραλλαγὴν ἐτραγουδήσεν ὁ υἱὸς τοῦ Βασιλῆς, ἐτῶν 40, εἰς ρυθμὸν καλαματιανὸν 7/8, εἰς νεωτέραν μελωδίαν, προσαρμοσθεῖσαν εἰς τὴν νησιωτικὴν νοοτρολίαν.

Ὁ τρόπος εἶναι τοῦ fa (fa - do), ἀντίστοιχος τοῦ τρίτου ἤχου τῆς Βυζαντινῆς Ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς καὶ τοῦ fa μείζονος τῆς Εὐρωπαϊκῆς³. Πάντως πρόκειται διὰ τραγούδι τὸ ὅποιον δὲν εἶναι τοπικὸν ἀλλ' εἰσήχθη ἀπὸ τὴν ἡπειρωτικὴν Ἑλλάδα, οὕτω δὲ δὲν ἀφωμοιῶθη μὲ τὴν ἐγγώριον μουσικὴν αἰσθητικὴν.

¹ Κ. Α. χφ. 3191, σ. 62-63. Ἄρ. εἰσ. μουσ. 14795 (ταιν. 1100 Α₂). (Τραγ. Σοφία Παπαδάτου ἐτ. 80. Διγαλέτον 1967).

² Κ. Α. χφ. 3191, σ. 60. Ἄρ. εἰσ. μουσ. 14792 (ταιν. 1099 Α₂).

³ Ἄρ. 4 μουσ. εἰσ. 14792, σ. 60, ἄρ. 5 μουσ. εἰσ. 14793, σ. 61.

♩ \approx 138

1 Πά - νω — σέ τρι — — — — — , κι ά - μάν, ά - μάν, ά - μάν — — — — — ,
 πά - νω σέ — — — — — τρι — — — — — κορ - φο — — — — — βου - νό,
 πά - νω σέ — — — — — τρι — — — — — κορ - φο — — — — — βου - νό
 μάν - να και — — — — — θυ — — — — — γα - τέ — — — — — ρα δυό.
 2 'μα — — — — — ξου — — — — — αν τόν — — — — —

Τον.

Πάνω σέ τρι-κι άμάν, άμάν, άμάν πάνω σέ τρίκορφο βοννό
 μάνα και θυγατέρα δυό
 μαζεΰαν τόν άμάραντο
 και τὸ σερνικοχόρταρο
 5 κ' ἐκεῖ παύ τὸ μαζεΰανε
 και τὸ κορφολογούσανε

♩ \approx 240

A)

1 'Α - πό λαγ - κά , ά - πό νά - πό — — — — — λαγ -
 — κά — — — — — , βρά - πό λαγ - κά - δι — — — — — σ'ό - ρη σέ — — — — — βου -
 νό, βρά - πό λαγ - κά - δι σ'ό - ρη σέ βου -
 νό — — — — — μάν - να και θυ - γα - τέ, γα - τέ — — — — — ρα δυό — — — — —

B)

- Ἐκεί πού τόν μαζεύανε,
 ἐδίψασε ἡ καλύτερη
 κι ἀπ' ὄλες ἡ ὁμορφότερη.
 Πᾶνε στή βρύση γιὰ νερό
 κ' ἐκεῖ βρῆκαν ἕναν νιό καλό.
- 5
- 10 — Μάννα μου, νὰ τότε πάρουμε,
 γαμπρὸ νὰ τότε κάνουμε.
 — Μωρή, ψωμί δὲν ἔχουμε,
 τὸν ξένο τί τὸν θέλουμε ;
 — Μάννα, τὸ καρβελάκι μου
- 15
- Ἐμεῖς κρασί δὲν ἔχουμε,
 τὸν ξένο τί τὸν θέλουμε ;
 — Μάννα, τὸ καρτουσάκι μας
 δικαίει τὸ λεβεντάκι μου.
- 20 — Κρεββάτι ἐμεῖς δὲν ἔχουμε,
 τὸν ξένο τί τὸν θέλουμε ;
 — Μάννα, τὸ κρεββατάκι μου
 χωράει τὸ λεβεντάκι μου.

6) Ἡ «ρίμα τοῦ Μανέττα» εἶναι διαδεδομένη εἰς τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου, τοῦ Ἰονίου καὶ εἰς τὴν Δωδεκάνησον. Ἡ Κεφαλληνιακὴ παραλλαγὴ ἄδεται εἰς τρόπον τοῦ do (do = fa), πλαγίου τοῦ Δ' ἤχου, καὶ ἀποτελεῖται ἀπὸ δύο μοτίβα A+B ἕξ 8 μέτρων τῶν 4/8 (εἰς 2 κινήσεις), ἕκαστον τῶν ὁποίων καλύπτει ἕνα στίχον 13σύλλαβον¹.

¹ Χφ., σ. 61. Ἄρ. εἰς. μουσ. 14793 (ταιν. 1099 Α₂). (Τραγ. ὁ Βασίλης Παυλᾶτος ἔτ. 40. Τσαρκασιάνος 1967).

² Ἄρ. μουσ. εἰς. 14749, χφ., ἀρ. 3191, σ. 19. (Τραγ. ὁ Ἄνδρ. Μαυροειδῆς ἀπὸ τὰ Βαλσαμάτα).

Ἡ ρίμα τοῦ Μανέττα (χορὸς σαρτικὸς - στὰ δύο)¹

in duo A) $\text{♩} \sim 92$

1) "Ο - ποιος θέ - λει — — — — — νά - κού - ση και νά
 μά - θη — — — — —, τή ρί - μα — — — — — τοῦ Μα -
 - νέ - τα πῶς — — — — — έ - στά - θη — — — — — στά - θη
 B)
 "Η - τα - νε στήν Πό — — — — —, στήν
 Πό - λι ξα - κου - σμέ - - - - νος και πρω - το -
 - κα - - - πι - τά - νος κα - μω - μέ - νος
 2) "Η - θε - λὸ Μα - νέτ - τας, Μα - νέτ - τας νά μι - σέ - ψη. ---

τον.
 (κ)

"Οποιος θέλει ν' ἀκούση και νά μάθη,

τή ρίμα τοῦ Μανέττα πῶς ἐστάθη.

"Ἦτανε στήν Πόλη ξακουσμένος

και πρωτοκαπιτάνος καμωμένος.

5 "Ἦθελε ὁ Μανέττας νά μισέψη,

¹ Χφ., σ. 19. Ἄρ. εἰσ. μουσ. 14750 (ταιν. 1095 Β_α). (Τραγ. ὁ Ἄνδρέας Μαυροειδῆς ἐτ. 73. Βαλσαμάτα, 1967).

- μὲ τὸ καρὰβι του νὰ ταξιδέψη.
 — Φεύγεις, Μανέττα μου, κ' ἐμὲ μ' ἀφήνεις,
 τὴν ἄμοιρη, τίνος μὲ παραδίνεις ;
 — Ἐχω παπᾶ, παπᾶ, πνευματικό μου,
 10 νὰ μοῦ προσέχη τὸ σπίτι τὸ δικό μου.
 Λὲν ἐπρόκαμε ὁ Μανέττας νὰ ἀλαργάρη
 ποὺ ἄρχισε ὁ παπᾶς καὶ τὴν τρακάρει (δρακάρει).
 — Σοῦ εἶπα, παπᾶ, παπᾶ, φῶγ' ἀπὸ μένα,
 γιὰ θὰ σοῦ κόψουνε μαλλιὰ καὶ γένεια·
 15 σοῦ εἶπα, παπᾶ, παπᾶ, κάνε δουλειά σου,
 γιὰ θὰ σοῦ κόψουνε τὴ λειτουργιά σου . . .

7) Κάλαντα τοῦ Λαζάρου. Εἰς τὸ Χαράκι τὸ Σάββατον τοῦ Λαζάρου ὁμιλος 5-6 παιδιῶν, φερόντων τὸν Λάζαρον, περιέρχεται τὰς οἰκίας ἄδων τὸ τροπάριον τῆς ἑορτῆς. Τὸν Λάζαρον κατασκευάζουν ὡς ἑξῆς : «Παίρνουν ἓνα μεγάλο κόκκινο γυναικεῖο μαντήλι καὶ σκεπάζουν μ' αὐτὸ ἓνα καλαμένιο σταυρὸ ποὺ τὸν στολίζουν μὲ κάτι ἄσπρα ἀγριολούλουδα σὰν πρὸς μαργαρίτες καὶ ἄλλα λουλούδια τῆς ἐποχῆς. Τὸν Λάζαρο κρατοῦν σ' ἓνα ψηλὸ καλάμι, σὰν λάβαρο καὶ πηγαίνουν ἀπὸ σπίτι σὲ σπίτι λέγοντας τὰ κάλαντα καὶ παίρνοντας διάφορα δῶρα»¹.

Τὸ δημοσιευόμενον ᾄσμα² εἶναι παλαιὸς σκοπός, ὅστις σήμερον ἔχει ἀντικατασταθῆ ἀπὸ ἄλλον, νεώτερον, τὸν ὁποῖον οἱ μαθηταὶ μαθαίνουν εἰς τὰ σχολεῖα.

Ἡ μελωδία ἀνήκει εἰς τὸν τρόπον τοῦ do, ἀντίστοιχον τοῦ Δ' διατονικοῦ ἤχου τῆς Ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς, μὲ χαρακτηριστικὴν κατάληξιν εἰς τὴν πέμπτην, καλύπτει δὲ εἰς 6 μέτρα τῶν 4/8 δύο δυσλλάβους στίχους.

¹ Βλ. χφ. 3191, σ. 137. (Πληροφ. Ν. Μπενετᾶτου, ἐτῶν 14).

² Χφ. ἀρ. 3191, σ. 22, ἀρ. μουσ. 14753 (ταιν. 1035 B₁₂). (Τραγ. ἡ Μαριγῶ Κουρούκλη, ἐτῶν 72. Φραγκᾶτα 1967).

ἦρ - θε κι ὁ υἱ - ὅς τῆς Πα - να - γί - ας
 κι ὁ Ἄ - φέν - τῆς μας τῆς μα - κα - ρί - ας.
 Μάρ - θα ἔξου - ρε το, προ - ὕ - παν - τᾶ το,
 σκύ - φτει, προ - σκυ - νά - ει καὶ χαι - ρε - τᾶ το.

7ον.

Ἦρθ' ὁ Λάζαρος, ἦρθαν τὰ Βάγια,
 ἦρθε τὸ κλειδὶ τῆς ἑβδομάδας,
 ἦρθε κι ὁ υἱὸς τῆς Παναγίας
 κι ὁ Ἄφέντης μας τῆς μακαρίας.

- 5 Μάρθα ἔξευρέ το, προὔπαντᾶ το,
 σκύβει προσκυνάει καὶ χαιρετᾶ το.
 — Ποῦ ἔσονται, Λάζαρε, δὲν ἐφαινόσονται,
 ποῦ σὲ κλαίγανε οἱ ἀδελφές σου·
 — Ἦμοννα στὴ γῆ βαθιὰ χωσμένοις

- 10 κι ἀπὸ τοὺς νεκροὺς ἀπεθαμένοις.
 Τότε ὁ Λάζαρος εὐθὺς ἀνέστη
 κι ἀπὸ τοὺς νεκροὺς ἐφανερέθη.
 Δός μ', ἀφέντη μου, λίγο νεράκι,
 ποῦ ἔν τὰ χεῖλη μου πικρὸ φαρμάκι,

- 15 γιατί στὴν Κόλαση πολλὰ πικράδια
 νὰ τὸ ξεύρετε ὅλοι καθάρια.
 Κ' ἐσεῖς, χριστιανοί, ὁποῦ τ' ἀκοῦτε,

*κάνετε καλὰ μὴν κολασθῆτε
 νὰ πηγαίνετε στὴν ἐκκλησία
 20 νὰ προσεύχεστε μὲ εὐταξία.*

Πρέπει νὰ σημειωθῆ ὅτι ἐνταῦθα, εἰς Κεφαλληνίαν, δὲν ἀπαντῶνται κλέφτικα καὶ γενικώτερον τραγούδια τῆς τάβλας εἰς ἐλεύθερον ρυθμὸν καθὼς καὶ μελωδία εἰς χρωματικούς τρόπους, καὶ τοῦτο, διότι τὰ μὴ διατονικά καὶ εἰς ὀμαλοὺς ρυθμοὺς ἄσματα εἶναι ἀντίθετα πρὸς τὸ ὕφος τῆς νησιωτικῆς μουσικῆς.

Οἱ κυριώτεροι λαϊκοὶ χοροὶ σήμερον εἰς τὴν Κεφαλληνίαν εἶναι ὁ συρτὸς εἰς δύο πάσσα (βήματα), ὁ λεβαντίνικος, ὁ σταυρωτός, ὁ χορὸς συρτὸς, ὁ πηδηκτὸς ἢ κοντσός, ὁ Κεφαλονίτικος μπάλλος, ὁ χορὸς συρτὸς διπλὸς κ. ἄ.

Εἰκ. 2. Ληγὸς εἰς τὸ ἐσωτερικὸν οἰκίας. (Δειλινᾶτα).

Εἰς τὸ πρόσφατον παρελθὸν ὑπῆρχον ἐν χρήσει εἰς τὴν νῆσον, πλὴν τοῦ βιολιοῦ, κιθάρας καὶ μαντολίνου, καθὼς καὶ τῶν πνευστῶν μουσ. ὄργάνων τῶν Φιλαρμονικῶν, καὶ τὰ καθαρῶς λαϊκὰ ὄργανα, ὡς ἡ φλογέρα, τὸ σκορτζάμπουνο καὶ τὸ ἀνακαρὶ (πίπιζα-ζουρνᾶς), τὰ ὁποῖα ὅμως σήμερον ἔχουν ἐκλείψει σχεδὸν παντελῶς.

Τελειῶνων τὴν σύντομον ταύτην ἔκθεσιν σημειῶνω, ὅτι λόγῳ τοῦ ὀρεινοῦ τοῦ ἐδάφους τῆς Κεφαλληνίας τὸ ὄργωμα εἰς πολλὰς περιοχὰς ἑξακολουθεῖ νὰ γίνεται μὲ τὸ τσαπὶ καὶ τὸ ξυλαλέτρι. Συνήθως ὁ διαθέτων ἐν μόνον ζῶν, γίνεται σέ μ π ρ ο ς μὲ ἄλλον, ἔχοντα ἐπίσης ἐν ζῶν, οὕτω δὲ ὀργώνουν ἀπὸ κοινοῦ τὰ χωράφια τῶν ζευγνύοντες τὰ ζῶά των εἰς τὸ ἄροτρον. Ἐν

χρειασθῆ καμμιά ζεψιά ἄλλος χωρικός, μισθώνονται οἱ δύο τους καὶ πληρώνονται εἰς χοῖμα εἴτε μὲ ἐργασίαν.

Ἡ παρεχομένη βοήθεια τοῦ ἐνὸς εἰς τὸν ἄλλον στὴν σπορά, στὸ ὄργωμα ἢ στὸν τρύγο, λέγεται *δανεικαριά*¹.

Εἰκ. 3. Ληνὸς ἔξω τῆς οἰκίας. (Χαράκτι).

Εἰκ. 4. Ξυλίνη πρέσσα διὰ τὸ τσίπουρο. (Ζυφτηριά).

¹ Βλ. χφ. ἀρ. 3191, σ. 120. Βλ. καὶ Δημ. Πετροπούλου, "Ἐθιμα συνεργασίας καὶ ἀλληλοβοηθείας τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, Ἔπετ. Λαογρ. Ἀρχ., ἔτ. 5/6 (1943-1944), ἐν Ἀθήναις 1949, σ. 60.

Τὸ πατητήρι (ὁ ληνός) ἢ γίνεται κτιστὸν ἢ εἰς δωμάτιον τοῦ ἰσογείου τῆς οἰκίας ἢ ἔξωθεν αὐτῆς (βλ. εἰκ. 2-3). Τὸ μέρος ὅπου εἶναι ἐσκαμμένη ἢ γούρνα εἰς τὴν ὁποίαν χύνεται τὸ γλεῦκος (ὁ μοῦστος) λέγεται π ο δ ό χ ι. Ἡ πρέσσα διὰ τὸ «ταίπουρο» λέγεται ζ υ φ τ α ρ ι ᾶ εἰς Δειλινᾶτα καὶ παλαιότερον εἰς τὸ Χαράκι τ ρ ό κ ο λ ο. (βλ. εἰκ. 3). Κατασκευάζεται δ' αὕτη ἐξ ξύλου ἢ μετάλλου.

Ἐνδιαφέρον παρουσιάζει ἐν Κεφαλληνίᾳ καὶ ὁ *μονουχισμὸς* (εἰδουχισμὸς) τῶν ζώων, ὅστις ἐκτελεῖται κατὰ τρεῖς τρόπους, γίνεται δὲ ὅταν αὐτὰ συμπληρῶσουν τὸ 1ον ἔτος τῆς ἡλικίας των (βλ. χφ., σ. 127).

Mission musicale et folklorique dans l'île de Céphalonie du 16 - 28 Septembre 1967

par St. Caracassis

Au cours de sa mission en Céphalonie, l'auteur a réalisé 98 enregistrements de chansons et de danses populaires et 9 enregistrements de chants (hymnes etc) ecclésiastiques byzantines sur bandes magnétiques. Il a d'autre part noté dans un cahier de 160 pages le texte de 17 chansons, ainsi qu'un matériel folklorique varié, se rapportant à la vie agricole, aux coutumes, à des pratiques de sorcellerie, à des superstitions etc. Ce manuscrit a été déposé au Centre (sub no 3191/67) ainsi que les dix bandes magnétiques. L'enquête de l'auteur a été menée dans la capitale de l'île, Argostoli, et dans les villages Dilinata, Valsamata, Frangata, Dighaleto et Tsakarassiano.

L'auteur a constaté qu'à Céphalonie tout comme à Zante, ce n'est que dans la capitale et ses environs que le peuple chante de la musique dite «septinsulaire» (sérénades, cantates, duo, etc.) dans le style de la musique savante occidentale; dans les villages on chante toujours, pendant les manifestations de la vie sociale ou religieuse, des chansons folkloriques communes dans toute la Grèce. Ainsi, parmi les chansons enregistrées il y a des calendes et des chansons du culte, des mirologues (chants funèbres), des chansons akritiques et des ballades, des chansons d'amour etc.

Dans cet exposé sont publiées sept mélodies recueillies au cours de cette mission.

¹ Voir son article dans Ἐπετηρίς Κ. Α. 18 - 19 (1965/1966), pp 261 - 270.

1) (p. 362). Est une chanson akritique, variante du «Chateau de la Belle». Le mode est de ré (re = la) équivalent du 1er mode de la musique ecclésiastique byzantine. La strophe mélodique correspond, en 8 mesures de 6/8, à deux vers de 13 syllabes.

2-3) (p. 363-64). Ce sont deux variantes de la ballade du «Frère mort». La première en rythme libre est chantée comme mirologue; la seconde est une danse au rythme de 4/8 (en deux mouvements). Il s'agit d'une coutume locale, où la même chanson accompagne une danse dans une festivité, tandis qu'elle sert de mirologue à l'occasion d'un décès, si le texte s'y prête bien entendu. Le no 2 est dans le mode de ré et la strophe mélodique correspond à un vers de 15 syllabes.

Le no 3 (p. 364) est dans le mode de do (do = ré) équivalent du IV mode plagal de la musique ecclésiastique byzantine. Son étendue est d'une sixte.

4-5) (p. 365-67). Cette chanson d'amour est chantée d'abord par un vieillard de 90 ans, au rythme de tsamikos (6/4) et ensuite par son fils, âgé de 40 ans, au rythme de calamatianos (7/8). Dans les îles le tsamikos n'est pas dansé, étant une danse de la Grèce continentale. Le second chanteur a adapté sur le même texte la mélodie d'une autre chanson, dans un rythme plus proche de l'esthétique musicale insulaire. Mais les deux mélodies sont importées. Le mode de ces chansons est en fa (fa = do), équivalent du IIIe mode ecclésiastique (byzantin) et du ton de fa mj de la musique occidentale.

6) La «rime» de Manettas (p. 367-69) est une ballade répandue dans toutes les îles. Le mode est endo (do = fa) équivalent du IV mode plagal de la musique ecclésiastique. La strophe mélodique est composée de deux motifs A + B de 8 mesures de 4/8 (en deux mouvements) dont chacun correspond à un vers de 13 syllabes.

7) La chanson de «Lazare» (p. 369-371) est répandue dans tous les villages, où l'auteur a travaillé.

La variante ici publiée est chantée par une dame de 72 ans et n'est pas très connue; les enfants actuellement apprennent cette chanson de culte et de quête à l'école dans une mélodie plus récente. Le mode est en do, comme celui de la mélodie précédente, et la strophe mélodique correspond à six mesures de 4/8, en deux vers de 10 syllabes.

Les principales danses populaires de Céphalonie sont: le syrto en

deux pas, le syrtoσ double, le balloσ, le stavrotoσ, le levantinikoσ, le calamatianoσ et autreσ.

Les instrumentσ de musique populaire sont en voie de disparition. Il y avait jusqu'à nos jourσ le pipeau de berger, en roseau, bois ou metal, le skortzabouno (la cornemuse des îleσ grecqueσ) et l'anakari (pipiza-zourna). Dans la capitale de l'île on trouve des violonσ, des guitareσ, des mandolineσ, des pianoσ et les instrumentσ à vent des bandeσ philarmo-niqueσ.

